

INLEIDING.

§ 1. Hulpmiddelen voor de tekst van 't brāhmaṇa.

Tot basis voor deze uitgave van 't Śaḍviṃśabrahmaṇa nam ik

L. N°. 10 der niet-gecatalogiseerde sanskriet-manuscripten der Leidse Universiteits-Bibliotheek ¹⁾. 't Bevat 43 bladen van geelachtig lompenpapier. Op de eerste kant van 't eerste blad staan enkele, ten dele onduidelike mededelingen over de afschrijvers (eigenaars), en over de tijd en plaats der vervaardiging: *tri | rameśvararatneśvaranipothī || || svasti śrī saṃvat 1755* (A. D. 1699) *mārgaśīrṣakṛṣṇaikādaśyāṃ somavāsare 'dyeha śrīmad-dhavalapurāṇavāsī tripāṭhī mahāvāsuta tripāṭhī rameśvara tathā rātneśvarābhyaṃ kena cic chrīmadrājanagarama dhye dakṣaṃ ||* Daarop volgt dit gedichtje:

*Ya pāṇigrahalālītā susaralā tanvī suvaṃśodbhavā
hastasparsāsukhāvahā tanutayā nityaṃ manohariṇī |
sā kenāpi hṛtā yayā virahito gantuṃ na śaknoṃy aham
re bhikṣo tava kāmīnī na hi na hi prāṇapriyā yaṣṭikā ||*

De rest van het handschrift wordt door de tekst gevuld, met andere, duidelijke hand in nāgarī-schrift geschreven. Links en rechts van de tekst staat een rode lijn, zodat aan elke kant een open ruimte van ruim 2 cM. blijft; elke tekstregel is 17 cM. lang en bevat 22 à 23 akṣara's. Op elke bladzijde staan 9 regels; de breedte der bladen is 12¹/₂ cM.

य en प, च en व, त en न worden doorgaans goed onderschei-

1) Indertijd door Prof. KERN ten geschenke gegeven.

den; *e*, *o*, *ai* en *au* worden zowel op de oude als op de nieuwe manier geschreven; naast के en को vindt men dus ook de schrijfwijze क्क en क्का. Visarjanīya en avagraha laat de schrijver vaak weg. Twee verticale streepjes dienen tot interpunctie; ook wel een enkel, dat soms de scheiding der woorden aangeeft. De plaatsing van beide tekens geschiedt vrij willekeurig en helpt weinig tot 't begripen van de tekst.

De enige versiering in het handschrift is een lotos aan 't eind van Prap. IV. Rood krijt geeft 't eind der khaṇḍa's aan; soms 't begin van secties. Vergissingen worden met gele verf bedekt. Een secunda manus bracht enige verbeteringen aan, soms in de tekst, meestal aan de kant.

De overige hss. van 't brāhmaṇa worden in Aufrecht's Catalogus Catalogorum dl. I pag. 679 vlg., dl. II pag. 162, 231 en dl. III pag. 140 opgesomd. Hiervan kon ik voor mijne uitgave de volgende gebruiken:

A. Chambers 219 (Verzeichniss der Sanskrit- und Prakrithandschriften der Kgl. Bibliothek in Berlin von A. Weber, N°. 287) samvat 1653. Het handschrift is vrij nauwkeurig. De schrijfwijze -ss- voor -ḥs- wijst op een grantha-origineel.

B. Chambers 268. (Webers Verz. N°. 288) samvat 1723; eveneens vrij nauwkeurig, doch talrijke akṣara's zijn door gaten in 't papier onleesbaar geworden. Zowel de oude als de nieuwe schrijfwijze van *e* en *o* komen voor.

C. de tekst van 't brāhmaṇa in Chambers 547 (Webers Verz. N°. 289), dat ook de op naam van Sayana gaande commentaar bevat. De verschillende sectie's zijn rood onderstreept en gaan aan de commentaar op elke sectie vooraf.

E. Ms. 1281c van het India Office (Catalogue of the Sanskrit Manuscripts in the Library of the India Office, Part I. Vedic Manuscripts by J. Eggeling; N°. 128). Behalve 't Ṣaḍvīmśa-brāhmaṇa, dat fol. 15 a begint, bevat dit handschrift verschillende andere werken, in Eggeling's Catalogue onder de num-

mers 101, 130, 141, 143 en 145 vermeld. 't Is een vrij duidelijk geschreven handschrift, maar vol vergissingen van allerlei soort. 't Dagtekent van jonge datum en is volgens Stönnner (Das Mantrabrāhmaṇa, 1^e prapāṭhaka. Halle 1901; pag. XI) een afschrift van Ms. N°. 154 van 't Calcutta Sanskrit College.

F. Ms 665 e van het India Office (Eggeling's Catalogue N°. 129). De andere geschriften in dit hs. vermeldt Eggeling onder de nummers 102, 108, 110, 124, 142, 144 en 1761. Prap. II is met een andere hand dan de rest van 't brāhmaṇa geschreven. Beide schrijvers geven elkaar in onduidelijkheid van schrift en in slordigheid weinig toe. Talrijke vergissingen zijn ontstaan, doordat de oude schrijfwijze van *e* en *o* niet begrepen werd, en de schrijver 't nieuwe teken voor *e* enz. bij 't oude voegde.

G. Catalogue of a collection of Sanskrit Manuscripts (nu in het Ind. Off.) by A. C. Burnell; part I N°. 155. In granthaschrift. 't ŚV-Br. volgt hier op 't PV-Br. Hoewel 't krioelt van onnauwkeurigheden, heeft 't in enkele gevallen de waarschijnlijk juiste lezing bewaard. Enkele vergissingen, als *c* voor *v* (*vr̥ṣa-naścasya* I 1, 16; *vāca* voor *vāva* II 94), *p* voor *y* (*pāny* voor *yāny* I 2, 8) zijn aan een onduidelik geschreven nāgarī-origineel te wijten. Niet gedateerd.

H. Sanskrit-ms. N°. 58 der Münchener Hof- und Staats-Bibliothek (Verz. der orient. Hss. aus dem Nachlasse von Prof. M. Haug, von G. Orterer, N°. 63). Slordig; verschillende vergissingen wijzen op een zuid-indies origineel (zie: Kurt Klemm, Das Śaḍvīmśa-brāhmaṇa prap. I, blz. 12).

O. Ms. Wilson 431 (Cat. of Skr. MSS. in the Bodleian Library by Winternitz-Kelth N°. 861). 't Handschrift zelf stond niet tot mijne beschikking; door bemiddeling van the Controller of the University press (Oxford) kreeg ik een „rotary bromide print”. Tengevolge van een misverstand kreeg ik van hs.

W. (Ms. Wilson 504; Winternitz-Kelth N°. 860) alleen 't

laatste gedeelte van 't brāhmaṇa (beginnend met V 9) in afdruk. Beide hss., voor zover ik over W. kan oordelen, zijn nauwkeurig geschreven; de datering ontbreekt.

T. Ms. I 70 bij Roth Verz. indischer Hss. der Kgl. Univ.-Bibl. in Tübingen. 't Fragment eindigt in III 1, 9. Niet gedateerd.

Dezelfde waarde als een handschrift (zie Klemm; Das Śaḍ-vimśabrahmaṇa prap. I pag. 4) heeft

J. Daivatabramhana and Shadhingshabramhana of the Sama-veda with the commentary of Sayanacharya edited and published by Pandit Jibananda Vidyasagara, B. A. Superintendent, Free Sanskrit College, Calcutta; second edition 1881. De woorden zijn niet of verkeerd gescheiden, en op haast elke bladzijde komen fouten van allerlei aard voor.

Voor 't eerste prapāṭhaka bewees mij veel hulp

Kl.: Das Śaḍvimśabrahmaṇa mit Proben aus Sāyaṇa's Kommentar nebst einer Übersetzung. Prapāṭhaha I. Gütersloh 1894. En voor 't Adbhuta-brāhmaṇa (Prap. V) stond mij ten dienste de verhandeling van Weber over Omina und Portenta in de Abhandlungen der Kgl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Philosophisch-Historische Klasse 1858, blz. 313 vlgg.

Ook de commentaar is natuurlijk voor de vaststelling van de tekst van belang, en evenzo, voor plaatsen, die daar geciteerd worden, Lāṭyāyaṇa's Śrautasūtra met de commentaar van Agnisvāmin (ed. Ānandacandra Vedāntavāgīśa, Bibliotheca Indica 1872) en dat van Drāhyāyaṇa met Dhanvin's commentaar (Part I; ed. Reuter 1904).

In deze uitgave worden de onderdelen der khaṇḍa's telkens voorafgegaan en gevolgd door de bijbehorende stukken van de commentaar ¹⁾. Men kan zich op deze manier gemakkelijker oriënteren, dan wanneer beide achter elkaar gedrukt worden.

1) De commentaar zou eerst met klein nāgarī-type gedrukt worden. Op 't laatste oogenblik, toen de inleidingsverzen al gedrukt waren (doch in groot type) moest ik om praktische redenen hier van af zien.

Ook voor 't aanhalen is dit practieser, terwijl men met weinig moeite toch zich de tekst in zijn geheel kan voorstellen.

§ 2. Hulpmiddelen voor de tekst van de commentaar.

De handschriften van de commentaar noemt Aufrecht in de Cat. Cat. I pag. 680, en II pag. 162 en 231. Tot mijne beschikking stond hs.

D. Chambers 547 (Weber's Verz. N°. 289), zonder jaartal en J. de door Jīvananda Vidyāsāgara afgedrukte commentaar in zijn bovengenoemde uitgave; zijn bron geeft hij niet aan.

Zowel in D als in J is de tekst onvolledig en beide zijn vol onnauwkeurigheden (zie verder § 4). Enkele vergissingen geven te kennen, dat elk van beide uit een grantha-hs. overgeschreven is: bv. de verwisseling van *p* en *v* (*vyutkramiṣuḥ* voor *ṛpy utkr°* I 1, 3; *vada* voor *padam* I 1, 8; *vatyete* voor *patyete* I 5, 13 in J; *udavādayan* voor *udapādayan* III 7, 20 in D; *apaśyam* voor *avaśyam* III 7, 16 in D en J; enz.), van *i* en *ī* (*strilīṅga* i. pl. v. *stril°*); I 1, 7, *īdāntāḥ* voor *īdāntāḥ* III 7, 5, *praticim* III 1, 28 in D; *rci* voor *rci* I, 3, 4, *lokiṭoṣṇiṣādayaḥ* i. pl. v. *lokiṭoṣṇiṣatvādayaḥ* III 9, 7 in J; *asridaivatāni* in D en J, terwijl de tekst van 't brāhmaṇa *asridaivatāni* heeft; enz.), van *katham* voor *uktham* I 5, 1 in D en J; enz.

Klemm geeft bij I 1, I 2 en I 7 de commentaar volledig, bij I 3 en I 4 ten dele. Enkele zinsneden haalt Weber aan in de Indische Studien I p. 36 vlgg. en in de Omina und Portenta. (D wordt daar C genoemd.)

§ 3. De tekst van 't brāhmaṇa.

Afgezien van de talrijke vergissingen, uitlatingen en omzettingen (zo staat bv. in F een stuk van IV 2 in IV 3) is de tekst in de handschriften ¹⁾ vrij wel gelijk overgeleverd. Op verschillende plaatsen (bv. I 4, 4; II 1, 30; II 1, 32; III 1, 1;

1) Waar 't woord handschriften is gebruikt, is ook J inbegrepen.

III 7, 12; IV 4, 4) hebben alle manuscripten dezelfde, foutieve lezing. In III 4, dat de saptadaśa-stoma behandelt, is in geen hs. de vorming er van meegedeeld, wat wel met de in III 2, III 3, III 5 en III 6 behandelde viṣṭuti's geschiedt. In alle hss. is de zoen voor 't overlopen van de boter (IV 1, 7. 8) tussen de behandeling van 't agnihotra geïnterpoleerd. Op een plaats (II 10, 7) heeft F de goede lezing (*nyeti*) tegenover de andere manuscripten bewaard. Wezenlike varianten bieden 't grantha-hs. G en de tekst, die uit de commentaar op te maken is. IV 1, 2, IV 1, 13, V 3, 3 enz. heeft alleen G 'n goede lezing. Met de tekst, die voor de commentaar gebruikt werd, komt G in verschillende punten, afwijkend van de andere handschriften, overeen. Zowel de commentaar als G missen de twee laatste khaṇḍa's van Prap. V; verder gaan ze op de volgende plaatsen tegenover de andere handschriften samen; I 1, 24: *gautamarūpeṇa* (G; comm.) — *gotam°*; I 2, 7: *rakṣasām apahatyai* komt alleen in de comm., G en C voor; I 5, 10: *atha* (G; comm.) — *adha*, *adhaḥ*; II, 1, 31: *ihaiva* (G, comm.) — *iheva*; II 3, 9: *vadanti* (G, comm.) — *vadati*; II 3, 15: *paraṃ* (G, comm.) — *parāk*; IV, 1, 5: *yajñāḥ saṃsthām* (G en comm.) — *yajñasaṃsthām*; IV 1, 6: *abhyādadhate* (comm. C en G) — *abhyādadhāti*; IV 1, 12: *anyasminn avakāṣe* (G, comm.) — *asminn avakāṣe*; IV 3, 6: *karavāṇīti* (G, comm.) — *karavāṇi*; *kṛtvā* (G, comm.) — *vittvā*; IV 4, 9: de lezing van G is bedorven; doch klaarblijkelijk heeft 't evenals de comm. een dat. *pitṛbhyāḥ* tegenover 't *pitaras* der andere handschriften; IV 4, 13: *adho* (G, comm.) tegenover 't foutieve *adha* der andere mss.; IV 5, 4: *asya* (G, comm.) — *asyāḥ*; V 1, 7: *svastī vācayitvā* ontbreekt in G en in de comm.; V 2, 2: *śāntikā* (C, G, H en de comm.) — *śāntyaikāi* (de andere mss.); V 4, 2: *ālasyaṃ vranam* (G, comm.) — *ālasyavranam*; in V 7, 2 ontbreekt in de comm. en in G: *prāsādaṃ bhinatti*; V 10, 2: *varmāṇi* (G, comm.) — *marmāṇi*; V 10, 7: *atho* (comm.), *hātho* (G) — *hātaḥ*. In III 7, 8. 9 gaan C, G en D samen tegenover de andere

handschriften en de commentaar in J, wat betreft de plaatsing van *tristubh* en *jagati* bij de tweede en derde *trirātra* van de *vyūḍhadvādaśāha*.

De tekst van de comm. wijkt verder nog in talrijke punten van de tekst der handschriften af. Op enkele plaatsen kan men even goed met een verklaring of omschrijving als met een verschillende lezing te doen hebben. Zo is 't bv. mogelijk, dat de commentaar in I 3, 2 las: *trayo 'vāñcaḥ prāñāḥ; avāñcaḥ* kan echter ook 't *adhaḥ* der mss. verklaren; zo staat in de comm. op II 2, 15 *dvitīyasyāḥ* naast 't *dvitīyāyā(h)* der mss. Voor de volgende plaatsen kan een andere tekst uit de commentaar opgemaakt worden: I 2, 8: *paraṃ* (comm.) — *parāṃ* (mss.); I 3, 15: *asmād* (toegelicht door *viduṣo*) — *asmāi* (mss.); I 3, 16: *atha* (comm. en J) — *adha* (mss.); *grṇanti* (omschreven met *grhṇanti*, comm.) — *śṛṇvanti* (mss.); I 4, 16: *anusamādadhe evaṃ vai ahaṃ yajñasya arthinā* (J: *arthitā*) *adhikariṣyāmi* (comm.) — *anusamāvahed evaṃ vā ahaṃ yajñasyāto 'dhikariṣyāmi* (mss.); I 6, 1: *atīyajeraṇ* (omschreven in de comm. met *atikramya stuviraṇ*) — *atīyajante* (mss.); I 6, 5: *tad* (comm.; met *taddheti* als beginwoorden is deze sectie ook in J-comm. aangeduid) — *etad* (mss.); I 6, 6: de comm. las blijkbaar: *bubhūṣed eva, (bubhūṣed evety avadhāraṇaṃ bhaved evety arthaḥ)* terwijl onze mss. geen *eva* hebben; I 6, 16: *āhutimān ūciṣe* (comm.) — *āhutim anūciṣe* (mss.); in I 6, 19 schijnt 't mantra in de comm. iets anders te zijn dan in de tekst; II 1, 31: de comm. schijnt 3 keer (*triruktir ihaiva* te lezen, terwijl de mss. 2 keer *iheva* hebben; II 1, 32: *gāyatre* (zo alleen de comm. in J) — *gāyatram* (D en de teksthss.); in I 1, 33 is 't middenste gedeelte van de sectie, dat ook in F ontbreekt, niet verklaard (waarschijnlijk tengevolge van de toestand, waarin D en J de comm. overgeleverd hebben); II 3, 13: *vedas* (comm.) — *yaśas* (mss.); in II 5, 7 schijnt de comm. een meer uitgebreide tekst voor zich gehad te hebben; in II 7, 9 laat de comm. de woorden *putryaṃ* en *paśavyaṃ* van de mss.

weg; in plaats van *atha vā atah* verklaart de comm. alleen *atah*; II 8, 9: *atha* (comm.) — *atha vā atah* (mss.); II 10, 4: *atha* (J-comm.; en C, G en J) — *adha* (D en de andere tekstss.); II 10, 12: *yāvac* (J-comm.) — *yāvāñ* (mss. en D); II 10, 13: *śreyāṃsaḥ* (comm. en C) — *pāpīyāṃsaḥ* (de andere mss.); III 1, 1: *vr̥thaiva* (comm.) — *vr̥theva* (mss.); III 1, 9: *apāghnan* (comm.) — *ajighāṃsan* (mss.); III 1, 15: *iyam* (comm.) — *yam* (mss.); III 1, 17: *rakṣa-sām* (gen. pl.; comm.) — *rakṣāṃsi* (n. pl.; mss.); III 1, 32: *apah* (comm.) — *āpah* (mss.); III 1, 33: *śaivalyāḥ* (comm. en C) — *śipalyāḥ* (de andere mss.); III 1, 34: *atho* (comm.) — *ato vāva* (mss.); III 7, 10: *adhyāyan* (comm.) — *abhyadhyāyan* (mss.); *etā* (comm.) — *enā* (mss.); III 7, 11: *viparītau* (comm.) — *viparīṇītau* (mss.); III 7, 12: *caturrce* (comm.) — *caturrcena* (mss.); III 7, 16: de comm. las: *tr̥ce hi* (omschreven met *yasmāt*) *anyat sāma* enz.; de mss.: *yat tr̥ce 'nyat sāma* enz.; III 8, 13: *kṣiyate* (comm.) — *jīyate* (mss.); III 8, 14: *plāvayati* (comm.) — *prap̣lāvayati* (mss.); IV 1, 3: *ko nāmāseti* (comm.) — *ko nāmāsiti* (mss.); IV 1, 13: *vara* (comm.) — *varam* (mss.); in IV 3, 3 schijnt de comm. *kuryāt* in plaats van het *kuryuḥ* der mss. te lezen; IV 4, 4: *pāṅkte* (comm.) — *pāṅktau* (mss.); IV 4, 11: *ārodhayanti* (comm.) — *āropayanti* (mss.); IV 4, 15: *tad* (comm.) — *tam* (mss.); in IV 4, 17 kan 't *sthānam* van de comm. 't *padam* der tekstss. verklaren; IV 7, 2: *caḥṣuṣi*, *br̥hadratham̐tare* (comm.) — *caḥṣuḥ*, *br̥hadratham̐taram* (mss.); in V 2, 2 wordt 't *lakṣaṇam* der mss. niet in de comm. genoemd; V 4, 2: *prajayā* (comm., C en L) — *prājāyām* (de andere mss.); *ajīrṇam atinidrā* (zo D; *atinidrāḥ* J-comm.) — *ajīrṇanidrāṇi* (mss.); V 6, 2: *viyojyante* (comm.) — *virajyante* (mss.); V 7, 2: *jvalati* niet in de comm., *plavan na majjati nimagnaṃ notplavati nimajjati* (comm.) — *plavaṃ nimajjati nimagnaṃ nimajjati* (mss.); V 9, 2: *dahyante* (D; *dahyantyo* J-comm.) — *dahyanti* (mss.); *nīpatanti* ontbreekt in de comm.; V 10, 2; *rudanti* niet in de comm.; de comm. las blijkens de verklaring (*vidiriyante*) *khidyante*, hoewel zowel D en J als de

teksthss. *svidyanti* (A, vlg. Weber *khidyanti*) hebben; *kanikrandante* (comm.) — *kanikranta* (mss. behalve J: *kanikradanta*).

Tengevolge van enige noodzakelijke veranderingen, door mij in de tekst aangebracht, komt op sommige plaatsen (I 4, 4; II 1, 25; II 1, 30; II 10, 7; III 1, 1; III 1, 17; III 1, 32; IV 1, 13; V 3, 2; V 3, 3; V 7, 2) de commentaar niet met de tekst overeen.

Het hs., dat de comm. kende, week dus in vele gevallen van de traditie van onze hss. af. Hoewel enkele verschillen (I 6, 16; II 10, 13; III 1, 15; V 4, 2) uit een slechte lezing van dat manuscript verklaard kunnen worden, had 't op meer plaatsen (II 1, 32; III 1, 32; III 7, 12; IV 4, 4; IV 4, 15) een betere tekst dan de door mij gebruikte handschriften. Over de mogelijkheid van twee redacties zie § 7.

Ik volg de lezing van L enz.; doch waar G of de comm. een juiste lezing tegenover de foutieve der andere mss. hebben, neem ik de eerste in de tekst op.

§ 4. De tekst van de commentaar.

In de „preface” voor zijn uitgave van 't Tāṇḍya-Mahābrāhmaṇa (Bibl. Ind. 1870—1874) klaagt Ānandacandra Vedānta-vāgīśa er over, dat de twee manuscripten, die hij zich van de commentaar op dat brāhmaṇa kon verschaffen, „contained many obvious mistakes and doubtful passages”. 't Zelfde is 't geval met de twee handschriften, die mij voor de vaststelling van de tekst van de commentaar op 't Śaḍviṃśabrahmaṇa ten dienste stonden. Aan de ene kant hebben D en J zoveel gemeen, dat ze niet ver van een gemeenschappelijke bron af kunnen staan. Behalve talrijke, in beide voorkomende, kleinere fouten (in de noten onder de tekst vermeld), hebben D en J gemeen: de verwisseling der bladen in I 2, 5 vlgg.; de aanwezigheid van een stuk van de comm. ad I 3, 4 in de comm. ad I 3, 3; de wanorde in de commentaar op I 3, 22; de lacune in III 1, 29;

't onvolledige van de commentaar op III 5, 2. Aan de andere kant gaan ze ook niet onmiddelik op dezelfde bron terug: de zinnen van de comm. op I 3, 22 zijn niet op dezelfde manier door elkaar gegooid; in III 7, 8.9 komt D overeen met G en C, J met de andere tekst-handschriften; de comm. ad III 10, 5 vertoont in D en J veel verschil. Over 't algemeen is D beter en vollediger dan J. In de comm. ad I 2, 2; I 4, 4; II 1, 1; III 8, 22; V 7, 2 laat J vrij grote stukken weg; de comm. ad I 6, 1—5, op de rest van II 3 (van II 3, 5 af), op 't grootste stuk van III 5 ontbreekt geheel in J. Daar staat tegenover, dat in D de comm. op I 7, 2 in wanorde is en ook verschillende stukken mist (ad I 3, 12; II 10, 17; de inleiding tot I 3, 13); vooral in 't slot van de comm. op II 3, dat in J ontbreekt, komen veel bedorven plaatsen voor. Ik ben er onder deze omstandigheden niet in geslaagd, overal een begrijpelijke tekst en ongeveer de gemeenschappelijke bron van D en J te herstellen. In wat voor verhouding deze bron tot de archetypus staat, is natuurlijk niet uit te maken. Voor de eer van de commentator is 't te hopen, dat er een groot verschil tussen beide bestaat (zie § 9).

§ 5. Indeling van 't brāhmaṇa.

Behalve G verdelen alle hss. 't Śaḍviṃśabrāhmaṇa in vijf prapāṭhaka's. E en J verdelen prap. I in twee helften: na I 4 staat in J: *iti śaḍviṃśabrāhmaṇe prathamaprapāṭhake caturthakhaṇḍaḥ prathamārdhaś ca*; in E: *iti caturthaḥ prapāṭhakaḥ ardhaḥ*. De commentaar telt zes adhyāya's: prap. I en II = adhy. I en II; prap. III 1—6 (incl.) = adhy. III; prap. III 6—12 = adhy. IV; prap. IV = adhy. V; prap. V = adhy. VI. Na adhy. III komt in D de bekende slot-śloka:

vedārthasya prakāśena tamo hārdaṃ nivārayan |
pumarthāṃś caturo deyd vidyātirthamaheśvaraḥ ||

Adhy. IV wordt ingeleid met:

yasya niḥśvasitaṃ vedā yo vedeḥbhyo 'kḥilam jagat |
nirmame tam ahaṃ vande vidyātīrthamaheśvaram ||

en gesloten met dezelfde śloka als adhy. III en bovendien met 't afgekorte onderschrift: *śrīmadrājādhirājaparameśvaravaidikamārgapra*°. Adhy. V wordt met dezelfde śloka's ingeleid en beeindigd, terwijl aan 't slot 't onderschrift in zijn geheel verschijnt: *iti śrīmadrājādhirājaparameśvaravaidikamārgapravartakaśrīvīrabukkabhūpālasāmrajyadhuraṇḍhareṇa sāyaṇācāryeṇa viracite mādhavīye sāmavedārthaprakāśe ṣaḍvīmśabrāhmaṇavyākhyāne pañcamo 'dhyāyaḥ*. Adhy. VI wordt weer met *yasya* enz. ingeleid. Dit alles alleen in D. In J alleen komt aan 't slot van adhy. VI de śloka *vedārthasya* enz., terwijl in D en J 't onderschrift *śrīmadrājādhirāja*° enz. adhy. VI beeindigt. (J leest *puñja* i. pl. v. *bukka*). De aldus ingeleide en afgesloten stukken beschouwde de comm. waarschijnlijk als enger samenhangende delen van 't geheel; misschien worden de oorspronkelijke bestanddelen, die tot 't Ṣaḍvīmśabrāhmaṇa samengevoegd werden, er door aangegeven. Hs. G onderscheidt drie adhyāya's: adhy. I loopt van prap. I tot en met prap. III 1; adhy. II = prap. III 2—12; adhy. III = prap. IV, V. 't Beschouwt dus prap. V niet als atzonderlik deel van de tekst, hoewel dit zelfs 'n aparte naam (Adbhuta-brāhmaṇa) heeft, en enkele hss. 't door een afzonderlik onderschrift kenmerken: in L staat na prap. IV *śrī* en de enige versiering in 't hs., terwijl in F 't begin van prap. V: *athāto 'dbhutānāṃ karmaṇāṃ śāntiṃ vyākhyāsyāmaḥ* door een regel ruimte van 't volgende gescheiden en als opschrift van prap. V gedacht is.

Ik citeer naar de prapāṭhaka-verdeling.

De khaṇḍa-verdeling is in alle hss. dezelfde; zo telt adhy. I in G 18 khaṇḍa's: 7 (van prap. I) + 10 (van prap. II) + 1 (van prap. III). Hoewel 't slot van II 7, 9 en II 8, 9 en 10 blijkbaar resp. tot II 8 en II 9 behoren, rekenen alle hss. ze tot II 7 en II 8. Alleen in 't aantal khaṇḍa's van prap. V bestaat ver-

schil. De commentaar (met hs. C natuurlijk) en hs. G hebben 10 khaṇḍa's, terwijl de andere mss. er nog twee aan toevoegen, hoewel de herhaling aan 't eind van V 10 (*śāntyarthah śāntyarthah*; slechts één keer in E en F) 't oorspronkelijk slot aangeeft. Na V 10 staat in A, F en W: *iti śaḍviṃśabrāhmaṇe* (om. W.) *pañcamah prapāṭhakah (samāptah* voegt A er achter); in B (sec. manu onder aan de blz.): *iti śaḍviṃśabrāhmaṇaṃ samāptam*. A telt V 11 en V 12 als 1 en 2. Na 't laatste khaṇḍa hebben A en F: *ity adbhutaṃ* (zo F; *adbhutaḥ* zo A) *samāptam*; B heeft: *ity adbhutaḥ samāptam || iti śaḍviṃśabrāhmaṇaṃ samāptam*; W: *iti pañcamah prapāṭhakah* (evenals na V 10). De andere hss. lopen gewoon door en hebben na V 12: *iti pañcamah prapāṭhakah | iti śaḍviṃśabrāhmaṇaṃ samāptam*.

In de onderverdeling der khaṇḍa's ben ik de commentaar gevolgd, behalve in II 1, 32, waar de commentaar *āste* tot II 1, 31 rekent, zonder het te verklaren. Zo heb ik bv. II 2, 19 als zelfstandige sectie laten bestaan, hoewel 't bij II 2, 18 behoort.

§ 6. Inhoud van 't brāhmaṇa.

In de inleiding tot de commentaar op 't Sāmavidhānabrāhmaṇa (ed. Burnell pag. 1) wordt de inhoud van 't Pañcaviṃśa- en Śaḍviṃśabrāhmaṇa in 't algemeen aldus gekarakteriseerd: *tatra mahābrāhmaṇaśaḍviṃśākhyayor granthayor yajñādhikāriṇāṃ svargādīphalaprāptaya ekāhāhinasattrātmakā mahākratavaḥ pratipādītāḥ*. Meer in bijzonderheden wordt de inhoud der eerste drie prapāṭhaka's in de inleiding van de commentaar op het Śaḍviṃśabrāhmaṇa opgegeven; over prapāṭhaka IV, met zijn duidelijk uitgesproken pariśiṣṭa-karakter, en over prap. V, 't adbhuta-brāhmaṇa, wordt daar niet gesproken (zie hierover in 't kort Weber, Ind. St. I pag. 36). Uitvoeriger is de commentaar, door Burnell in zijn editie van 't Śaṃhitopaniṣadbrāhmaṇa uitgegeven. Na in 't kort de inhoud van 't Pañcaviṃśabrāhmaṇa aangegeven

te hebben, gaat de commentator, die zich Bhaṭṭa Viṣṇuvātmaja noemt, aldus voort (pag. 3): *atha etadbrāhmaṇānuktavidhiyajñaviśeṣāḥ śadvimśabrāhmaṇe pradarśitāḥ | tadyathā subrahmaṇya-vidhānaṃ jyotiṣtomoktasāmacchandovidhānaṃ tatraiva pratistotranjyūnākṣaraphalapradarśanaṃ viśvarūpajyotirgūnavidhiḥ brahmapadārthaprāyaścittāni saumyacaruphalam dhurgānaṃ mahartvikpradarśanaṃ savanīyacamasayājāmānaṃ ṛtvignjyūnātirikṭābhicāracaraṇadośaśamanaprāyaścittācaraṇaṃ daivamānuṣartvigvarṇanaṃ* (lees: *varanaṃ*?) *devayajanaṃ prārthanā devayajanaṃ pradeśapramāṇaṃ ca avabhṛthavidhiḥ abhicārayajñaviśṭutayaḥ dvādaśāhapariśeṣavidhividhānaṃ śyeneṣu samdamśavajravaiśvadevasattrakalpaḥ* (sic) *agnihotrotputtiḥ utpūtānutpūtāskannaprāyaścittaṃ nirmathyāgnyajāyamāne kālātikramabhayād gauṇatvena laukikāgnibrāhmaṇahastājakarṇakūśastambeṣu homakalpaḥ agnihotrahomavidhipradarśanaṃ audumbarīyūpasaṃskārāphalavādāḥ tato yajñaviśeṣavidhiḥ samāpyasandhyopāsana-vidhiḥ caudrakṣayavṛddhiḥ darśapaurṇamāsakālapradarśanaṃ svāhāsvadhāvaśatkāralakṣaṇaparamabijñānaṃ rūpāphalavidhānaṃ adbhutaprāyaścittāni ca.* Onduidelik en onvolledig, ten minste niet overeenkomende met de ons bekende tekst van 't brāhmaṇa ('t trivṛdagṇiṣṭoma van III 9 is niet vermeld) is de inhoudsopgave van de laatste helft van prap. III. Ook IV 1 en 2 zijn niet juist weergegeven; toch heeft de commentator gezien, dat IV 1, 7 en 8 (de zoen voor 't overlopen van de boter) met de behandeling van 't agnihotra niet te maken hebben.

Hieronder volgt 'n enigszins uitgebreide inhoudsopgave van 't brāhmaṇa. I 1 en I 2 behandelen de *subrahmaṇya*-litanie. I 1 begint met een legende, die verklaren moet, waarom de *subrahmaṇya* op de *utkarā* staat, bij 't uitspreken van zijn formule. Dan wordt deze formule (van af I 1, 8) in zijn bestanddelen ontleed en elk deel door een verklaring gevolgd. In kh. 2 worden verder verschillende bijzonderheden van de formule vermeld. Evenals kh. 1 begint kh. 2 met een vertelling; nu ter verklaring van 't drievoudig geslacht van de *subrahmaṇya*-

formule; haar karakter als *ṛc*, *yajus* en *sāman* wordt besproken; haar naam als *sāman* en haar alles verzoenende kracht meegedeeld. In I 2, 8 wordt 't *mantra* door de *yujamāna* na de *subrahmanyā*-litanie te spreken, meegedeeld en verklaard, en in I 2, 10 is 't loon van de *subrahmanya* voorgeschreven. Van I 3, 1— I 3, 17 worden van de metra en de *sāman*'s der *stotra*'s van 't *agniṣṭoma* enkele bijzonderheden meegedeeld; in de rest van 't *khaṇḍa* wordt de eigenaardigheid behandeld, dat bij elk der verzengroepen, die aan die *stotra*'s ten grondslag liggen, *ṛc*'s met een te klein aantal lettergrepen voorkomen. Kh. 4 behandelt ceremonieën, vóór de *prātaranuvāka* te verrichten: de dialoog tussen *adhvaryu* en *udgātar*, de daarop volgende *viśvarūpa*-verzen en het *jyotirgānam*. Van I 4, 10 af worden de *viśvarūpa*-verzen verklaard en in I 1, 16 wordt meegedeeld, hoe de jonge *Kusurubinda Auddālaki* de *Asitamrga Kaśyapa*'s door zijn juist inzicht in de betekenis van de *viśvarūpa*-verzen beschaamde. Kh. 5 behandelt de voorwaarden, waaraan de *brahman* moet voldoen; de manier, waarop hij fouten der andere priesters moet goed maken, nadat in I 5, 7 't ontstaan der heilige woorden *bhūr bhuvah svar* en het ontstaan van de drie werelden daaruit is meegedeeld. In de rest van 't *khaṇḍa* en in 't begin van kh. 6 worden verschillende *prāyaścitta*'s vermeld: voor 't op de grond morsen, 't breken van vaatwerk, een verkeerd aantal *stotriyā*'s, de zoen, door de *brahman* te verrichten, indien hij niet *vācamyama* blijft gedurende de voorgeschreven tijd. Een vertelling van de aap, die aan *Āruṇi* enige soma-stengels ontstal, stelt 't alzoenend karakter der *mahāvyaḥrti*'s in 't licht. (I 6, 9—I 6, 18). In I 6, 19 worden twee *mantra*'s met dezelfde eigenschap genoemd en in I 6, 20 wordt de zoen voor 't breken van aarden vaatwerk meegedeeld. Kh. 7 bespreekt de aan *Soma* gewijde *caru*: zijn betekenis, de oorsprong van de bruine boter, die er in gedaan wordt en het eten van de *caru*.

De drie eerste *khaṇḍa*'s van prap. II behandelen 't zingen

der *stotriyā's* van 't *bahispavamāna-stotra*. II 1, 1 bevat een algemene opmerking over 't verband van *rc* en *sāman*; vervolgens worden de zangverzen van 't *stotra* afzonderlik besproken en van elk verschillende, ten dele onduidelike bizonderheden in de zangwijze meegedeeld. Kh. II begint met een opmerking over 't verschil tussen de verzen, die in de gewone volgorde gezongen worden, zoals bij 't *bahispavamāna-stotra* gebeurt, en die op verschillende wijze herhaald worden (bv. in de *ājya-stotra's*). Daarna worden weer bizonderheden van de eerste zes verzen meegedeeld, grotendeels dezelfde als in II 1. Van II 2, 14—II 2, 20 worden de *nidhana's* der eerste vijf verzen besproken, waarna in de rest van 't *khaṇḍa* nogmaals voorschriften voor de zangwijze gegeven worden. Hun bizondere naam is *dhur*, en in 't begin van kh. 3 legt een legende die naam uit, waarna 't weten hunner bizonderheden op verschillende manieren geprezen wordt en het gevolg aangegeven van 't zingen der *dhur's* bij één of bij alle *ājya-stotra's*. Kh. 4 bevat algemene beschouwingen over de functie's der vier hoofdpriesters, van de *sadasya*, de *hotrāsamsinas* en de *camasādhvaryavas*. De *mantra's*, waarmee de *yajamāna* de priesters aanzegt hem tot 't nuttigen van de *soma* bij de drie diensten uit te nodigen, delen respectievelik Kh. 5, 6 en 7 mee. 't Slot van Kh. 7 geeft te kennen, waarom de *hotar* uit alle *camasa's* mag nuttigen, behalve uit die van de *udgātar*, terwijl de laatste woorden de inhoud van Kh. 8 aanduiden: de behandeling van 't plichtverzuim van de kant der in Kh. 4 genoemde priesters. Aan welke priester de *yajamāna* 't te wijten heeft, indien hij tegenspoed ondervindt en de zoenplenging daarvoor, wordt in II 8, 9. 10 en II 9 meegedeeld. De inhoud van II 10 bestaat uit drie delen: 1—4 't kiezen der priesters, 4—11 't vragen om een offerplaats en 3°. de vereisten voor een offerterrein.

Prap. III begint met een *khaṇḍa* over 't *avabhṛta*: achter-eenvolgens wordt besproken: wat er met de *soma*-droesem gebeurt,

de weg tussen *cātvala* en *utkara* naar de plaats van 't bad, 't *avabhṛthasāman* en in aansluiting hiermee de overeenkomst tussen *sāman* en jaar; de richting, waar 't water voor 't bad zich bevindt, en de eigenschappen van dat water. In de volgende vier *khaṇḍa*'s worden *viṣṭuti*'s behandeld, die bij *abhicāra*-offers gebruikt worden: twee *viṣṭuti*'s (*iṣu* genaamd) van de *trivṛt-stoma* (III 2), één van de *pañcadaśastoma* (III 3), de *saptadaśastoma* (III 4), de *ekaviṃśa*- (III 5) en de *triṇavastoma* (III 6). Van de in III 4 vermelde *viṣṭuti* is echter de inrichting niet meegedeeld. Van 't *vyūḍhadvādaśāha*, in kh. 7 behandeld, worden de *pavamānastotra*'s der drie *trirātra*'s besproken, dan 't *sāman*, dat hier, niet zoals in 't gewone *dvādaśāha* op een *tṛca*, maar op een *caturṛca* gezongen wordt, en ten slotte 't offerdier van de twaalfde dag. De vier volgende *khaṇḍa*'s van prap. III behandelen bezwerings-offers: kh. 8 de *śyena* ('t grootste deel der meegedeelde voorschriften behandelen de gezangen; verder algemene bijzonderheden over de *havirdhane*, de *yūpa*, de *adhīṣavane*, 't offerdier, de *upamāṣu* en *antaryāma* genoemde *graha*'s, 't *barhiṣ*, 't brandhout en de kleding en 't loon der priesters). Van de andere *abhicāra*'s (*trivṛd agniṣṭoma*, elders *iṣu* genaamd, III 9, *saṃdamśa* III 10, *vajra* III 11) worden alleen de verschillen van hun gezangen met die van de *śyena* opgegeven. De behandeling van 't *vaiśvadevasattram* in III 12 omvat de opsomming der dagen, 't ontstaan van en bespiegelingen over de zich in 't midden bevindende *navarātra*.

Prap. IV handelt over uiteenlopende zaken. De eerste twee *khaṇḍa*'s zijn aan 't *agnihotra* gewijd: zijn ontstaan en zijn identiteit met 't oerwezen, zijn met dat van een *śrauta*-offer overeenkomend karakter, voorschriften voor 't geval, dat 't vuur niet aanwil, en van 't offerloon. Kh. 2 verklaart hoe 't *agnihotra* de kracht van alle offers heeft. Van *andumbari* en *yūpa* worden bijzonderheden in kh. 3 en kh. 4 meegedeeld: van de eerste 't uitwendig voorkomen, de grootte en 't aantal bladen;

van de tweede de vorm, de acht *as̥ri*'s, de lengte, 't hout, de boomen, waarvan 't hout niet genomen mag worden, en die, waarvan dit wel 't geval is, de godheden, waaraan de verschillende delen gewijd zijn, bewerkingen die de *yūpa* moet ondergaan, enz. Kh. 5 behandelt het *saṁdhyopāsana* en Kh. 6 't afnemen en 't wassen van de maan; de vier schijngestalten worden met de vier wereltijdperken in verband gebracht. In kh. 7 worden verschillende vragen betreffende de uitroep *svāhā*, als godin opgevat, gesteld en beantwoord.

Prap. V behandelt de zoen voor onheilvoorspellende gebeurtenissen. Kh. 1 en 2 bevatten de algemene voorschriften en in de volgende khaṇḍa's worden de verschillende groepen van *adbhutāni* behandeld; zij hebben achtereenvolgens betrekking op ergernissen (3), ziekten (4), gebeurtenissen, die een slechte oogst kunnen veroorzaken (5), verlies van kostbaarheden en 't verschijnen van onheilvoorspellende dieren (6), aardbevingen en onnatuurlijke voorvallen (7), verschijningen in de lucht en zoals in V 6 't voorkomen van verschillende dieren (8), meteorologische gebeurtenissen (9), ongewone verschijnselen in tempels, bij godenbeelden en muziekinstrumenten (10), mis-geboorten (11) en nogmaals aardbevingen, enz. (12). In V 10 bevinden zich aan 't slot nog enkele voorschriften betreffende 't einde van 't zoen-offer en 't offerloon.

§ 7. Plaats van 't brāhmaṇa in de Sāmaveda-litteratuur.

In de inleidingsverzen tot 't Sāmavidhāna-, 't Ārṣeya- en 't Vamśabrāhmaṇa somt Sāyaṇa de brāhmaṇa's van de Sāmaveda in een bepaalde volgorde op:

*aṣṭau hi brāhmaṇagranthāḥ prauḍhaṁ brāhmaṇam ādimam
 ṣaḍvīṁśakhyam dvitīyam syāt tataḥ sāmavidhīr bhavet |
 ārṣeyam daivatam caiva mantraṁ vopaniṣat tataḥ ¹⁾
 saṁhitopaniṣad vamśo granthā aṣṭāv itirītāḥ ||*

1) Zo de lezing van Satyavrata in zijn uitgave van 't Mantrabrāhmaṇa (Uṣā).

Over vier andere brāhmaṇa's, hem door „a learned Sāma Vedi Brāhmaṇ" overhandigd, en volgens deze tot de Sāmaveda behorend, spreekt Rajendralāla Mitra in zijn vertaling van de Chāndogya-Upaniṣad, introduction p. 15—p. 17. „But how far they are portions of the Veda in question, . . . we have no other authority than the assurance of our pandit".

Wij hebben dus alleen met de bovengenoemde, acht brāhmaṇa's te maken, die samengevat worden, vlg. de uitgever van 't Tāṇḍya-Mahābrāhmaṇa, onder de naam *chāndogya-brāhmaṇa* (vijñāpanam pag. 1: *teṣāṃ sarveṣāṃ sādharmaṇaṃ nāma chāndogya-brāhmaṇam.*) Waarschijnlijk zouden deze acht geschriften, indien zij in oudere tijd ontstaan waren, tot één groot brāhmaṇa ineen gevloeid zijn (zie Klemm pag. 6). Een andere opvatting verkondigt Satyavrata in de inleiding voor de uitgave van 't Mantrabrāhmaṇa (Uṣā): volgens hem vormden 't pañcaviṃśabr. (25 adhy.), 't ṣaḍviṃśabr. (5 adhy.) 't mantrabr. (2 adhy.) en de chāndogya-up. (8 adhy.) vroeger samen één brāhmaṇa met 40 adhy. het Tāṇḍya, dat tot de school der Kauthuma's hoorde (zie hierover: Konow, Das Samavidhāna-Br., ein alt-indisches Handbuch der Zauberei, p. 80). 't Brāhmaṇa der Jaiminiya's zal ons misschien die trap in de ontwikkeling der brāhmaṇa-litteratuur vertonen, waarop de verschillende bestanddelen, die bij de Kauthuma's en Rāṇāyaniya's nog zelfstandig voorkomen, tot één geheel samengesmolten zijn.

Tot nog toe nam men algemeen aan, dat de Kauthuma-redactie der brāhmaṇa's dezelfde was als die der Rāṇāyaniya's. In hun saṃhitā vertonen beide *śākhā's* enig verschil (zie: Die Jaiminiya-Saṃhitā mit einer Einleitung über die Samaveda-literatur von W. Caland, p. 10 vlg.), en misschien openbaart zich 't onderscheid der scholen ook in de brāhmaṇa's. Is er een andere (Rāṇāyaniya-)redactie ¹⁾ van 't Ṣaḍviṃśabrāhmaṇa

1) Sāyana volgt de Rāṇ.-śākhā; zie Caland-Henry., L'agniṣṭoma dl. I, pag. XIX noot 4; Caland, Die Jaim.-Saṃhitā (Ind. Forsch. II) pag. 11.

gecommentarieëerd, en wijzen de verschillende lezingen tussen de meerderheid der tekst-handschriften en de commentaar op een Kauthuma- en op een Rāṇāyanīya-redactie van 't Śaḍvimśa-brāhmaṇa? Enkele der in § 3 opgesomde afwijkende lezingen geven te kennen, dat de commentator een corrupt manuscript voor zich had; andere verschillen komen door foutieve lezingen der teksthandschriften; terwijl 't zuid-indiese ¹⁾ hs. G slechts in de minderheid der gevallen met de commentaar tegenover de andere handschriften samengaat. 't Onderscheid tussen twee scholen is soms echter slechts gering (cf. de Mādhyamdina- en de Kāṇva-redactie van 't Śatapatha-brāhmaṇa); verdere onderzoekingen zullen misschien ook bij de andere brāhmaṇa's verschillende lezingen aan 't licht brengen, die een onderscheid der scholen kunnen bewijzen. Enkele varianten in de tekst van 't Ārṣeyabrāhmaṇa komen waarschijnlijk ook uit een śākhā-verschil voort.

Dhanvin ad Drāhy. I 1, 19, ŚV-Br. II 10, 12 aanhalend, leest, niet zoals de tekstss. (en D) *yāvāñ chamyāprasaḥ*, maar *yāvāc ch°*, een lezing, die ook in J-comm. staat. Meer dergelijke overeenkomsten tussen de comm. op 't śrautasūtra der Rāṇāyanīya's en die op 't ŚV-Br. zouden voor een van de Kauthuma's afwijkende Rāṇ.-redactie pleiten. Dit éne geval kan door slordigheid van citeren ontstaan zijn.

't Maśakakalpasūtra ²⁾ gaat in zijn beschrijving van de *śyena*, de *iṣu* (in 't ŚV-Br. alleen *trivṛdagniṣṭoma* genoemd), de *saṃ-damśa* en de *vajra* op ons brāhmaṇa terug. Dat de betrekking tussen beide vrij nauw is, blijkt uit de neutrale vorm *itarad* Maś. k. s. III 13 vlg. in overeenstemming met ŚV. Br. III 9, 7, terwijl *itaram* de gewone vorm in 't Maś.-kalpasūtra is.

1) Rāṇāyanīya's worden aangetroffen in Mahārāṣṭra.

2) Prof. Caland heeft de uitgave van dit sūtra zo goed als voltooid; ZHG. was zo vriendelik mij achtereenvolgens de afgedrukte vellen ter hand te stellen.

Lāṭyāyaṇa heeft 't ŚV-Br. gebruikt voor zijne behandeling van de *subrahmaṇyā* (Lāṭy. I 3, 1), 't *viśvarūpagāna* (Lāṭy. I 8), 't *bakhiṣpavamānastotra* (Lāṭy. VII 12 en 13), de *devayajanakalpa* (Lāṭy. I 1. 14—19) en de *śyena* (Lāṭy. VIII 5). 't Zelfde geldt van Drāhyāyaṇa's behandeling van deze ceremonieën, voor zover ze in 't uitgegeven eerste deel voorkomen; de tekst van de behandeling der andere is nog niet gedrukt.

Gedeelten van III 1, over 't *avabhṛtha* komen in 't Anupada-sūtra voor (volgens 'n afschrift van Prof. Caland).

In 't Gobhilaśāṇḍhyāsūtra (Bibl. Ind. gr̥hyasūtrapariśiṣṭa pag. 1078) herinneren enkele uitdrukkingen aan ŚV-Br. IV 5, 4.

Enige mantra's in 't śrauta-sūtra der Jaiminiya's komen overeen met mantra's in het ŚV-Br.: cf. ŚV-Br. I 2, 8 met Jaim. Śr. s. III pag. 5 reg. 1—9 (ed. Dr. Gaastra); ŚV-Br. II 10, 2 met Jaim. Śr. s. II pag. 3 reg. 6; ŚV-Br. II 10, 9 met Jaim. Śr. s. II pag. 3 reg. 11.

§ 8. Verhouding van 't ŚV-Br. tot de teksten der andere Veda's.

Āśvalāyaṇagr̥hyapariśiṣṭa IV 11—21 komt in 't algemeen overeen met ŚV-Br. V 2—12. De R̥gveda-tekst lijkt oorspronkelijker dan de Sāmavedatekst: de in de laatste gebruikte ṛc's ¹⁾ komen zowel in de RV. als in de SV. voor (*abhi tyam devam* in de RV-khila III 22, 4), terwijl van de door Āśv. aangegeven ṛc's er drie niet in de SV. voorkomen (*varuṇam vo riśāḍasam* Āśv. gr̥. par. IV 14, RV. X 64, 1; *āpyāyasva sametu te* Āśv. IV 19, RV. I 91. 16; *imā rudrāya sthiradhanvane* Āśv. IV 20, RV. VII 46, 1); volgens Āśv. wende men zich bij de aan Sūrya gewijde voortekenen tot de hemel (dag), bij de aan Soma (maan) gewijde voortekenen tot de nacht; het ŚV-Br. heeft: *divam-soma, sarvām diśam-sūrya*. De rangschikking

1) Van de zegenspreuken (V 1, 6) komt slechts de derde behalve in de RV. ook in de SV. voor; Āśv. heeft in de plaats van de zegenspreuken alleen *śam no devīr abhiṣṭaye* (RV. X 9, 4; SV. I 1, 1, 3, 13.)

der adbhuta's is in geen van beide teksten strikt systematies; $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 15 = $\S V$ -Br. V 6 met enige adbhuta's uit V 7 en V 8, die $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 15 terecht onder één hoofd brengt; omgekeerd heeft $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 12 (= $\S V$ -Br. V 3) enige adbhuta's, die eerder bij $\S V$ -Br. V 7 ($\bar{A}\acute{s}v.$ 16) horen. $\S V$ -Br. V 11 en V 12 zijn een toevoegsel tot 't Adbhuta-brāhmaṇa; dit blijkt hieruit, dat hunne rc's niet opgegeven worden in $\S V$ -Br. V 1, beide khaṇḍa's in de comm. en G ontbreken, en uit 't slot van V 10 (zie ook de onderschriften der andere hss. § 5). Nu heeft $\S V$ -Br. V 9 de plaats van wending gemeen met $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 18 (*divam*), de voortekenen met $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 19 (de aan Soma gewijde); evenzo is $\S V$ -Br. V 10 de plaats van wending dezelfde als in $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 20 (*param divam*), de voortekenen als in $\bar{A}\acute{s}v.$ IV 21 (de aan Viṣṇu gewijde); $\bar{A}\acute{s}v.$ 18 en 19, 20 en 21 zijn als 't ware in elkaar geschoven. De aan Sūrya ($\bar{A}\acute{s}v.$ IV 18) en de aan Rudra ($\bar{A}\acute{s}v.$ IV 20) gewijde *adbhutāni* komen dus in de eerste 10 khaṇḍa's van 't Adbhuta-brāhmaṇa niet voor. Deze zijn dan later (door een Rudra-vereerder?) als kh. 11 en kh. 12 aan de tekst van 't Adbhuta-brāhmaṇa toegevoegd. Ik stel mij de wording van prap. V aldus voor: naar een RV-tekst (waarop ook $\bar{A}\acute{s}v.$ teruggaat) ontstonden kh. 2—10; hiervoor werd geplaatst kh. 1 met zijn samenvattend karakter, en daarachter 't slot van kh. 10; nog later werden, naar dezelfde of een sterk daarop gelijkende RV-tekst, kh. 11 en 12 er aan toegevoegd. Toen deze laatste khaṇḍa's nog niet bij de tekst hoorden, werd 't Adbhuta-brāhmaṇa metries geparaphraseerd in 't zeventigste Atharvaparīṣiṣṭa (*adbhutaśānti*), waarvan Weber de tekst in zijn verhandeling over Omina und Portenta geeft.

't Baudhāyana-śrāuta-sūtra citeert 't $\S V$ -Br. voor de behandeling van de priesterkeuze en van 't vragen om een offerplaats (Baudh. Śr. S. II 2, vgl. Karmāntasūtra II 5). Karmāntasūtra I 20 vlg. = $\S V$ -Br. IV 6. Baudh. Śr. S. X 47 komt ongeveer overeen met $\S V$ -Br. II 9, 2.

In 't Āpast. Śr. [S. komt X 28, 5 overeen met ŚV-Br. I 2, 8. 't Ritueel van 't *ṛtvijām varaṇam* en 't *devayajanāyācanam* (Āp. X 1, 14; 3, 1—2) steunt op ŚV-Br. II 10. Evenals er talrijke punten van overeenkomst zijn tussen 't Āp. Śr. S. en 't PV-Br. in de beschrijving van *ahina*'s en *sattra*'s (zie de ed. van Prof. Garbe in de Bibl. Ind., preface pag. XXVIII), bestaat er ook een nauwe betrekking tussen de behandeling der *abhi-cāra*'s ŚV-Br. III 8—11 en Āp. Śr. S. XXII 4, 13 vlgg.; 7, 17; 13, 13.14. Vergelijk ook ŚV-Br. IV 1, 7.8 met Āp. Śr. S. IX 13, 1—3.

§ 9. Karakter en tijd van 't brāhmaṇa.

In het begin van de commentaar wordt 't brāhmaṇa *tāṇ-dyaśeṣa*: een aanvulling op 't Tāṇdyabrāhmaṇa genoemd. Ook in de naam ligt dit opgesloten: 't brāhmaṇa wordt als 't zes-en-twintigste hoofdstuk na de vijf-en-twintig van 't Tāṇdyabrāhmaṇa (of Pañcaviṃśabr.) beschouwd. Dit verklaart ook de weinige samenhang in de inhoud. Op zich zelf staat het laatste hoofdstuk, 't Adbhutabrāhmaṇa, waarvan 't karakter met dat van een gr̥hyasūtra overeenkomt. Over de wording zie § 8. De rest van 't brāhmaṇa laat zich in drieën verdelen. 't Eerste stuk, tot en met III 1 (in G de eerste adhyāya) behandelt verschillende ceremonieën van de *agniṣṭoma*; 't tweede deel enige in abhicāra-offers gebruikte *viṣṭuti*'s en vier abhicāra-offers, terwijl daartussen een vorm van de *dvādaśāha* en daarna een vorm van de *trayodaśāha* besproken worden; 't derde stuk (IV) heeft een bonte inhoud, waarvan 't pariśiṣṭa-karakter in 't oog valt. Het khaṇḍa over svāhā (IV 7) gaat op een zelfde bron terug als Gopatha-br. I 3, 16.

Het niet voorkomen van accenten, de stijl, die in vele gedeelten op die van een sutra lijkt, en de inhoud wijzen 't brāhmaṇa aan 't jongere tijdperk van de litteratuur der brāhmaṇa's toe. 't Adbhutabrāhmaṇa, met zijn vermelding van godentem-

pels, enz. dagtekent uit 't laatste tijdperk der vediese cultuur ¹⁾. Ook prap. IV, waarin een śloka voorkomt en de vedāṅga's vermeld worden, is niet oud. Daarentegen dateert de behandeling van de abhicāra-offers van vroeger datum dan 't Maśakakalpa-sūtra, dat zeer oud is. En hoewel 't ŚV.-Br., als aanvulling op 't PV.-Br., 't bestaan van dit brāhmaṇa veronderstelt, zullen prap. I en II wel uit niet later tijd dagtekenen.

§ 10. Waarde van de commentaar.

Blijkens de talrijke verschillen in verklaringen van parallelplaatsen (cf. ŚV.-Br. II 1, 35 met PV.-Br. XI 4, 7), 't verschil in stijl (bv. tussen de verklaring van de Rg- en van de Taitt. saṃhitā), enz. is de *vedārthaparakāśa* door verschillende geleerden vervaardigd, waarschijnlijk op Mādhava's initiatief (mādhaviya) onder 't hoofdredacteurschap van Sāyaṇa (sāyaṇācārya-viracita) ²⁾. De brāhmaṇa's van de Sāmaveda vielen aan minder bekwame paṇḍits ten deel; Burnell zegt hiervan (Devatādhyāyabr. pag. IX noot): „his Brāhmaṇa Commentaries and especially those belonging to the Sāmaveda are only meagre paraphrases, varied by pedantic discussions of minor points”. Een gunstige uitzondering maakt de commentaar op 't PV.-Br.; die op 't ŚV.-Br. is zeker niet „vortrefflich”, zoals Weber Ind. St. I 36 hem noemt.

De commentator schijnt niet met enkele gewone wendingen van de taal der brāhmaṇa's vertrouwd te zijn: *idaṃ* I 1, 1 en *iyam* II 1, 35 betekenen deze wereld en deze aarde (Delbrück A I S p. 8, 209). En *asmāt* III 1, 31. 35 staat wel niet voor *asmāt karmaṇaḥ*, doch de elliptiese zin zal betekenen: „dit (is beter) dan dat”. In de met *yat* ingeleide relatieve zin zonder werkwoord, die dient om op 't bij *yat* staande substantief de nadruk te leggen (Delbrück A I S p. 566), vat de comm. *yat* als rede-

1) Zie WEBER Omina und Portenta.

2) cf. Klemm SV.-Br. I pag. 15 vlg., Festgrusz-Weber pag. 41.

gevend op I 7, 1; II 2, 12; in III 1, 17 verklaart hij *yad* door *yena*, ten gevolge van de verkeerde lezing. De dikwijls voorkomende zegswijze *bhavaty ātmanā parāsyā bhrātrvyaḥ* is IV 5, 4 en V 2, 2 verkeerd verklaard. Ook in rituele uitleggingen vergist zich de comm.: in 't slot van de comm. op I 4, 9 strijdt *manasā* met *niruktam*; want beide manieren van zingen kunnen niet gepaard gaan (vgl. de juiste verklaring van Dhanvin ad Drāhy. II 4, 21); de *anustaraṇi*-koe is niet dezelfde als de *vaitaraṇinadyuttārikā* I 7, 1 (zie: Caland, Die Altindischen Todten- und Bestattungsgebräuche pag. 8, 20); 't subject van *āhuḥ* III 1, 14 is niet de *brahmavādinaḥ*, maar „tous les officiants, y compris le sacrifiant et son épouse” (Caland-Henry, L'agnīṣtoma pag. 396); bij de *vajra* komt 't *saptahasāman* op *tvām id dhi havāmahe* als *pr̥sthā*, bij de *iṣu* III 9, 6 (*trivṛdagnīṣtoma*) is de *yonī*: *punānaḥ soma dhārayā* en treedt het *saptaha* op in de *mādh. pav.* (vgl. Maś. k. S. III 13 met III 7); IV 1, 7. 8 hebben met 't *agnihotra* niets te maken. Verder vindt men verkeerde verklaringen: I 3, 8: *br̥hatyaḥ* is niet *bhūyasyaḥ* maar is een appositie van *parśavaḥ*; I 5, 9: *ato vāva* is niet *api vā*; I 7, 2: *yāṃs* slaat eerder op *teṣāṃ* dan op *śarkarāḥ*; II 1, 1: 't subject van *agāsyad* is *prajāpatiḥ*, niet *kaścid*; II 1, 23: *ya evaṃ veda* slaat niet alleen op 't subject van *bhavati*, maar ook op dat van *atti*; II 2, 14: *adhi* staat in de zin van een abl., niet van een loc. (voor *adhi jan* cf. Delbrück A. I. S. p. 443); II 2, 18. 19 beteekent: in degene, die zo weet, zijn alle goede klanken aanwezig ('t zelfde II 3, 6); II 4, 6: uit de verklaring van *gādha* met *apāgatapratīṣṭhā* blijkt, dat de comm. *gādha* als diep, bodemloos opvat; II 7, 9: *ataḥ* is verkeerd verklaard; met *atha vā atah* begint wat nieuws; II 8, 1 vlgg.: *viṣvaṃ* met instr. = beroofd, gescheiden van (cf. *viṣvaṃ eti* Delbrück A. I. S. p. 132; B. R. W. gaat met de comm. mee); in III 7, 4 is *puruṣa* syn. met *brahman* of *prajāpati*; III 7, 16 beteekent: hij doet ze naar hun (d. z. der metra) wens gaan; en niet, zoals de comm. wil:

daarmee komt hij tot zijn wens. In III 8, 17 neemt de comm. een woord *nabha* = naaf aan.

Op enkele plaatsen is een verkeerde verklaring te wijten aan de tekst, die de commentator gebruikte (II 1, 25; III 1, 1; III 1, 15). Doordat de comm. II 10, 13 *śreyāṃsah* in plaats van *pāpīyāṃsah* las, wordt *avarapurusaḥ* (nakomelingen) met vijanden, *asmāt* (de *yajamāna*) met *tadavaseṣāt* verklaard; ook II 10, 15 is *asmāt* verkeerd opgevat.

Verkeerd gescheiden zijn de woorden in II 10, 6 en waarschijnlijk in III 7, 21.

Voor andere van de commentator afwijkende opvattingen, zie de aant. bij I 1, 9; I 1, 26; I 3, 1; I 7, 3.

Voegt men hierbij de plaatsen, waar de comm. onduidelijk is of geen uitleg geeft (I 3, 23; I 6, 4; *āste*, dat de comm. tot II 1, 31 rekent), of in bedorven toestand is over geleverd (I 3, 22; 't slot van II 3 van II 3, 5 af), dan blijkt wel, dat de comm. op 't ŚV.-Br. niet tot de beste gedeelten van de *vedārthaprakāśa* behoort. Maar voor een nauwkeurige kennis en juiste beoordeling van het op naam van Sāyaṇa staande werk is elk onderdeel van belang, terwijl de paraphrase dikwijls een spoedig inzicht in de betekenis van de tekst geeft; in prap. III bv. is de commentaar van veel gewicht.

§ 11. Bronnen van de commentaar.

Dr. Reuter deelt in de preliminary notice voor zijn editie van Drāhyāyaṇa's śrauta-sūtra part I mee, dat van Dhanvin's commentaar op dat sūtra veel gebruik is gemaakt in de commentaar op 't ŚV.-Br. Uit 't gepubliceerde deel blijkt alleen de grote overeenkomst in de comm. op de corresponderende plaatsen.

Verder haalt de commentaar aan: uitspraken van de śruti (vooral 't Ait.-br. en 't Taitt.-ār.; in III 7 wordt enige malen 't PV.-Br. aangehaald), vele plaatsen van Drāhyāyaṇa (vooral II 1, II 10 en III 8), 't Maṣakakalpasūtra (III 8, III 10 en

III 11); één keer Jaimini (I 1, 25), Āpastamba (III 7, 21), en Āśvalāyana (IV 1, 12); verder Pāṇini en dhātupāṭha's. II 5, 7; II 6, 3 en II 7, 3 haalt de comm. de anukalpa aan. (Zie de lijst van aanhalingen achter de aantekeningen).

§ 12. a. Grammaticale bijzonderheden:

voc. sg. *harivaḥ* I 1, 12. (in de subrahmanyā-litanie)

de dual. *yā* en *viṣṇū varunā* I 5, 13. (in 't yajus)

nom. pl. n.: *viśvā* I 4, 13 (in de viśvarūpaverzen), *annā* IV 1, 4

instr. pl. *viryeḥ* I 5, 13. (in 't yajus)

imperat. op *-tāt*: *pravahatāt* (conjectuur in III 1, 32; cf. Whitney § 570)

conjunctivi: *āgacchāta* I 1, 26, met de uitgang *-ai* voor *e* (Whitney § 561): *anusamtiṣṭhātai* III 1, 26. 27. 28. 29; *pratyupatiṣṭhātai* III 1, 34

de optatief *bhūyāma* I 6, 20 (Whitney § 837)

absolutiva op *-am*: *anuparyāyam* I 5, 9; II 9, 2; *udāsam* II 1, 28; 2, 13. 25

tmesis komt herhaaldelijk voor: I 3, 1; I 4, 16; I 6, 10; I 7, 1; II 2, 16; II 3, 10; II 5, 2; III 1, 26; III 2, 3; III 7, 9. 10; III 10, 7

merkwaardige verbaalvormen: *atiśiṣyād* II 10, 12; *adhyāsante* V 6, 2; *dahyanti* V 9, 2; *rudati* V 7, 2

merkwaardige genera verbi: *avārundhad* IV 2; *vasante* IV 6, 2 (cf. Delbrück, A I S. pag. 233)

datief i. pl. v. gen.: *ahalyāyai* I 1, 19 (in de subrahmanyā-litanie); *anyō nyasyai* III 7, 10; *asyai* IV 7, 2.

de gen. *mṛtyoḥ* bij *samāpsyate* (cf. Speyer, Ved. und Sanskrit-syntax § 67; Delbrück, A I S. § 109)

de verbinding van een gen. met een partic. en *bhavati* (waarover te vergelijken Caland, Abh. f. d. Kunde des Morgenlandes XII 1, pag. 44 en Speyer, Ved. und Sanskrit-syntax § 69) komt voor IV 1, 16 en IV 2.

pañcamim IV 6. 2, merkwaardige acc. temporis: „tot en met de vijfde” (sc. *rātrim*, nacht, dag).

sa, dat 't subject van de hoofdzin aanduidt, aan 't begin van een met een relatieve zin beginnende periode (Delbrück, A I S. pag. 215, Speyer § 266) I 6, 7; II 8, 1 enz.

praedicatieve nom. bij *brū*: I 1, 23 (subrahmanyā-form.); I 1, 24 (Delbrück, A I S. pag. 104)

atha na een partic. (Delbrück, A I S. pag. 539 s. f.) I 7, 3; II 3, 8.

de partikel *aha* (waarover zie Delbrück, A I S. pag. 520) is waarschijnlijk in III 1, 1 gebruikt.

een eigenaardig gebruik van *vā* vindt men IV 4, 5; vlg. Wackernagel, Altind. Gramm. II 1 § 74, c, β, Anmerkung.

adhi met abl.: II 2, 14. 15.

een merkwaardige ellips in III 1, 31. 35; bij *asmād idam* is een woord te denken met 't begrip „beter”, uit 't volgende *vasiyān* te halen.

een enkelvoudig dvandva met vrouwelijke uitgang in IV 6, 1: *kṣayavrddhiḥ* (Wack. Altind. Gr. II 1 § 70)

Onregelmatige sandhi komt voor IV 1, 2: *ṛjāyata ṛgvedaḥ* (cf. Wack. Altind. Gramm. I § 267 c); IV 1, 3: *saṃāpsyateti*. Voor s + toonloze consonant wordt de visaryaniya niet gevonden: bv. *adha skannād* I 5, 9; *praharaṇata sthaviyān* III 3, 4; *āśiya strṇavai* III 8, 5. (Wack. Altind. Gr. I § 286, d). Zie de ongelijkmatige sandhi in III 7, 18 (*tā* en *tav*).

b. Merkwaardige woorden en uitdrukkingen.

atidhṛtim V 12, 2; nom. sg. neutr. (doch *Āśv. gr. par. IV 18: atidhṛtir*).

aniruktām II 1, 24.

apratigrhṇanto III 7, 15; comm.: *ṛte ṛpi dhanādīparigrahaṇi nirapekṣāḥ santāḥ*.

amurhi III 1, 9.

āgām II 2, 9. 10. 11. 12. 13; comm.: *geyatvena prāptām*.

āyacchan II 2, 20; comm.: *plutoccāraṇena vidhārayan*.

- iṣu* als naam van een *viṣṭuti* III 2, 1; 9, 23.
uccāvacam II 2, 12; comm.: *aṃśābhedenā niruktām aniruktām*.
udāsam II 1, 28; 2, 13.25.
udyacchan II 2, 22; comm.: *ūrdhvaṃ gamayati*.
ubhayatodantaḥ III 7, 11; comm.: *aśvādayaḥ*; met de sterke vorm
°dantaḥ i. pl. v. de zwakke vorm *°dataḥ* (door invloed van *dant*).
urasā gāyati II 1, 12; comm.: *urāḥsthānena*.
ṛcam asāmnīm II 1, 1
kabandham V 10, 2; comm.: *śīrorahitaṃ śarīram*.
kikāsāḥ I 3, 8; comm.: *prsthasthyavayavāḥ tatsthānīyāḥ*.
(devā) akurvan III 1, 9; comm.: *abhimanyanta ity arthaḥ* (zie
 de aant. ad III 1, 9)
ud-grhṇāti II 1, 12; comm.: *plutaṃ kuryāt*.
ghoṣiṇīm II 2, 21; comm.: *ghoṣavatīm*.
paraṃ divaṃ V 10, 1; neutr. sg.
dyotayati II 1, 13; 2, 10.11; comm.: *niruktaṃ geyam*.
upa-dhamed I 3, 22.
dhuro II 2, 3; 3, 6; comm.: *gāyatrīgīter eva kevalavikārā dhuraḥ* |
tadyogād ro pi dhura ity ucyante.
nāvayanti III 8, 24; comm.: *śarīrāntaraprāpaṇena nūtaṇaṃ*
(nyūnatanaṃ J) kurvanty evety arthaḥ.
nikriḍayan II 1, 17; 2, 23; comm.: *nitarāṃ kriḍayan viramya*.
nidhanakṛtāḥ III 1, 24; comm.: *nidhanakāriṇya upasaṃkṛta-*
vyāpārāḥ.
ninardan II 1, 22.
niruktām II 1, 24.
nyūnād I 3, 17 enz.; zie de aant.
vi-pated I 3, 22.
parām I 2, 8; de comm. heeft *param*.
parorājāḥ I 2, 8; comm.: *rajaso lokāt para utkr̥ṣṭo brahmaṇo lokaḥ*.
pāpavasiyasaṃ vyākariṣyāmi I 4, 6; comm.: *aśreṣṭham anyad*
idaṃ śreṣṭham iti vibhāgaṃ karomi.
pratīśravāṇe II 1, 20; 2, 11; comm.: *pratidhvani*.

prasuta III 1, 8.

prasrtacchandaḥ III 7, 7; comm.: *prasrtāni vistīrṇāni gāyatrīyā-dīni chandāṃsi yasmin sa tathoktaḥ*.

prāduṣkaroti IV 1, 6; *prādur bhavanti* V 4, 2; 5, 2.

br̥hātī I 3, 8; comm.: *parśvāsthīni kikasāḥ*.

brahmaśrīḥ I 2, 9; naam van de subrahmaṇyā als sāman.

markaṭa I 6, 9.

yajñam I 5, 12; onzijdig; de comm.: *līṅgavyatyayaḥ*.

pra-yunkte IV 5, 4; comm.: *ūrdhvaṃ vikṣipati*.

ud-rukte III 1, 15; comm.: *uttiṣṭhed ity arthaḥ*.

retasyā II 1, 1; comm.: *retasyā prathumā dhūs tadanvayād ṛg api retasyā*.

ā-ropayanti IV 4, 11; de comm. leest: *ārodhayanti āvṛṇvanti*.

vajra ('n *abhicāra*) III 11, 1.

ava-vapsyase I 6, 10.

anusamā-vahed I 4, 16; de comm. leest: *anusamādadhe kimcit samarthaḥ samādhatte*.

vācamyamo I 5, 6; 6, 6; comm.: *vagyamanavān*.

vigītāḥ II 3, 11, 12; comm.: *pr̥thag gītāḥ*.

vipariṇītau III 7, 11; de comm. leest: *viparītau kālabhede 'nyo'nyasthānaṃ prāptau*.

pari-viṣyate V 10, 2; comm.: *candrādityayoḥ pariveśo dr̥śyate*.

pari-vṛṇakti II 2, 3; comm.: *samarthaṃ karoti*.

caturdhā vyāvṛjya II 2, 12; comm.: *caturavanardāṃ kṛtvā*.

vrata II 3, 9; schijnt „gevolg” te betekenen. (zie de aant.)

vyāvṛttaḥ IV 4, 7; comm.: *viruddhāvṛttaḥ*.

śuddhāvartāḥ IV 4, 8; comm.: *pradakṣiṇāvartāḥ*.

śṛṅgam II 2, 15.

śyena als naam van 'n *abhicāra* III, 8, 1.

saṃgitāḥ II 3, 11, 12; comm.: *saṃkhatyāpi gātavyāḥ*.

vyati-śajati II 1, 8; 2, 9.

sajyotiṣi IV 5, 4; comm.: *naśyadavasthāpannena pūrvajyotiṣā sahiteṇa kālena*.

saṃdamaśa ('n *abhicara*) III 10, 1.

saśayanī II 1, 8; 2, 9.

sāmānṛcam II 1, 1.

subrahma I 1, 1. 2. 4; 2, 1. 10.

anuvyā-harāma I 4, 16; comm.: *kiṃcit prcchāma*.

§ 13. *a.* Rṣi's, van wie uitspraken worden aangehaald:

Uddālaka Aruṇiḥ I 6, 2; Glāvo Maitreyaḥ I 4, 6; Muñjaḥ Sāmaśravasaḥ III 7, 15 en Vasiṣṭhaś Caikitāneyaḥ III 7, 16.

Verder worden nog genoemd: Aruṇi I 6, 10. 16; de Asitamṛgāḥ Kaśyapaḥ I 4, 16; Kusurubinda Auddalakiḥ I 4, 16; Vasiṣṭhaḥ III 7, 12; Svāhā is Lātavyasagotrā IV 7. 2. Bovendien de eigen-namen in de subrahmaṇyā-formule.

b. α Verzen. *β.* β Yajus' enz.

Kort voor het ter perse gaan dezer inleiding kreeg ik in handen de Vedic Concordance van Prof. Bloomfield, die twee door mij vervaardigde alphabetiese lijsten van verzen en van yajus' overbodig maakt. Een vergelijking met de Concordance gaf mij aanleiding tot de volgende opmerkingen:

de mantra's in ŚV.-Br. II 5, 2 enz.: *agnir me hotā sa mopa-hvayatām hotar upa mā hvayasva* beschouwt Bloomfield als twee yajus'; mij dunkt ten onrechte (V. C. 16 a en 1072 a); evenzo de yajus' in ŚV.-Br. II 10, 9 (*agnir me hotā sa me devayajanaṃ dadātu hotar devayajanaṃ me dehi*);

't mantra in ŚV.-Br. I 6, 19 geeft de V. C. op onder *ajñatam yad* enz., (pag. 396), terwijl waarschijnlijk blijkt 't volgende *anājñātam* gescheiden moet worden: *api vā-ājñātam* enz.;

candramā me brahmā sa me devayajanaṃ enz. (II 10, 9) komt niet in de V. C. voor;

in II 9, 2 komen de mantra's *namaḥ prāṇāya vācaspataye svāhā* en *namo vāce prāṇapatnyai svāhā* niet twee keer voor (V. C. 531 b en 539 a) maar men heeft drie mantra's: de beide vermelde en *namaḥ prāṇāya vācaspataye svāhā namo vāce prāṇapatnyai svāhā*;

mano me brahmā sa mopahvayatām enz. komt niet in de V. C. voor;

in II 10, 6 luidt 't mantra: *yad ahaṃ devayajanam veda tasmiṃś tvāvrścāni* (cf. V. C. 752 a; 't werkwoord is *āvrścāni* blijkens II 10, 7);

yun̄je vācam śatapadīm komt voor I 4, 10—14 (cf. V. C. 791 a; wel in de comm. ad I 4, 4.).
